

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Het multiculturalisme verscheurt de staat

Cliteur, P.B.

Citation

Cliteur, P. B. (2012). Het multiculturalisme verscheurt de staat. *De Republikein. Tijdschrift Voor De Ware Democraat*, September, 6-11. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/20078>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/20078>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Het multi-culturalisme verscheurt de staat

6

Cliteur, Paul, "Het multiculturalisme verscheurt de staat", in: *De Republiek*, September 2012, pp. 6-11.

Paul Cliteur

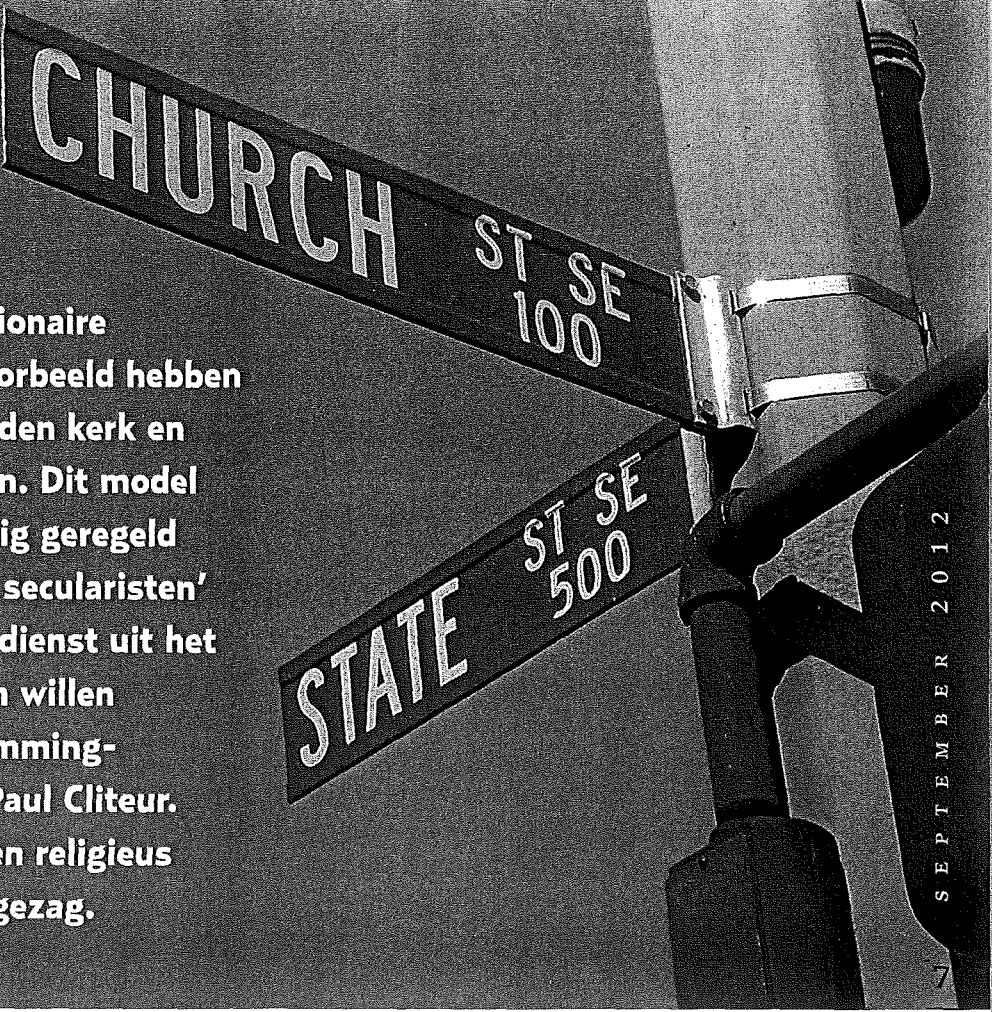
De verhouding tussen kerk en staat kun je op twee manieren bekijken. Ten eerste kun je beschrijven hoe landen als Frankrijk, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Nederland de zaak geregeld hebben. Je kunt ook proberen aan te geven welke mogelijkheden voorhanden zijn. Natuurlijk staan die twee benaderingen niet helemaal los van elkaar. Wij weten nu welke modellen van staat/religie-verhoudingen mogelijk zijn, omdat we hebben geleerd van de eeuwenlange historische ontwikkeling. De strijd tussen keizer en paus, de godsdienstoorlogen, de parlementaire discussies over de juiste omgang van de staat met religie, de pretentie van het goddelijk recht van koningen om te regeren, nieuwe dreigingen van religi-

eus terrorisme – het zijn allemaal zaken die onze ideeën hebben gevormd ten aanzien van de verhouding tussen staat en religie.

Op dit terrein is ook de geschiedenis een rijke bron van informatie over wat niet werkt – of gewerkt heeft. Al zullen verschillende mensen verschillende lessen uit het verleden trekken.

OP Z'N FRANS

Het onderwerp van de scheiding van kerk en staat – of religie en staat – is opnieuw een voorwerp van diepgaand bezinning en zorg geworden omdat zij niet lijkt te voltrekken wat in de jaren zestig en zeventig van de twintigste eeuw verwacht werd: een voortschrijdende secularisatie. Secularisatie wil zeggen dat mensen zich onttrekken aan de invloed van religie. Ze laten zich niet meer door de kerk voorschrijven

Met het revolutionaire Frankrijk als voorbeeld hebben de westerse landen kerk en staat gescheiden. Dit model ligt tegenwoordig geregeld onder vuur: 'de secularisten' zouden de godsdienst uit het publieke domein willen verbannen. Stemmingmakerij, vindt Paul Cliteur. Pleidooi voor een religieus neutraal staatsgezag.

SEPTEMBER 2012

hoe ze moeten denken en leven. Ze bepalen zelf hun weg. Ze nemen zelfstandig standpunten in over abortus, homoseksualiteit, euthanasie, het onverdoofd ritueel slachten van dieren en talloze andere zaken.

Secularisering is een historisch-sociologisch proces. Het geeft aan hoe de samenleving verandert. Wanneer je die secularisatie een goede zaak vindt, dan kun je die ook als norm verdedigen. Dan ben je een secularist of een aanhanger van het secularisme. Een secularist is dus niet iemand die, op het hek zittend, de secularisatie zich ziet voltrekken, maar die dat proces bepleit als een goede zaak.

Dat kan natuurlijk op verschillende manieren. Je kunt laten zien hoe het historisch gezien verkeerd heeft gewerkt dat de staat probeerde de godsdienst te stimuleren. Je kunt ook

bepuiten dat de grondwetten een scheiding van kerk en staat in acht nemen, of proberen in het Wetboek van Strafrecht zaken gewijzigd te krijgen waaruit blijkt dat de staat een positieve houding ten aanzien van religie bevordert – bijvoorbeeld in artikelen waarin godslastering strafbaar wordt gesteld, wat in Nederland nog steeds het geval is.

Secularisme is een van de mogelijkheden waarmee de staat zich kan verhouden tot religie. In Frankrijk is dat het model dat sinds de Franse revolutie gestalte heeft gekregen. Het secularisme is daarmee het officiële streven van de Franse staat geworden. Vóór die tijd ging men in Frankrijk uit van een staatsgodsdienst, en die staatsgodsdienst was het katholicisme. Daarna heeft de Franse staat geprobeerd om als de publieke moraal van de Franse

DE REPUBLIEK IN

De paus in Rome, die in vroeger tijden koningen in het ambt kon verheffen maar hen daar ook weer uit kon ontzetten, is tegenwoordig een schim van wat hij eens geweest is

natie niet langer te verwijzen naar een gemeenschappelijke godsdienst, maar naar seculiere – niet-religieuze – burgerlijke beginselen, zoals de vrijheid van meningsuiting, het gelijkheidsbeginsel en andere zaken die wij tegenwoordig associëren met de zogenoemde mensenrechten.

KONINGEN EN PAUSEN

Het secularisme is dus het eerste model van staat/religie-verhoudingen. Het proclameert de onafhankelijkheid van staat en kerk. Oftewel: staat en religie zijn gescheiden. Nu is het altijd goed om ons ter vergelijking af te vragen wat voor andere modellen voorhanden zijn naast het secularisme. Het tweede model is het model dat in Frankrijk vóór de Franse Revolutie van kracht was en dat erop neerkwam dat de staat voor één godsdienst kiest. Wanneer die ene godsdienst met dwang aan de bevolking wordt opgelegd, zou je kunnen spreken van een theocratie. Met andere woorden: God regeert. Nu is het probleem dat God dat niet direct kan doen. Hij heeft mensen nodig die dat voor hem doen. Historisch gezien zijn er dan twee figuren die op de voorgrond treden: politici en priesterachtige figuren. Oftewel: koningen en pausen. De geschiedenis van het politieke denken laat ons een lange strijd over het primaat zien. Die strijd is in de westerse wereld uiteindelijk gewonnen door de koningen of de keizers. Door het seculiere gezag dus. De paus in Rome, die in vroeger tijden koningen in het ambt kon verheffen maar hen daar ook weer uit kon ontzetten, is tegenwoordig een schim van wat hij eens geweest is.

Dat ligt anders in de niet-westerse wereld. In Iran bijvoorbeeld hebben de geestelijken een enorm sterke positie. Dat is begonnen met de Iraanse revolutie van 1979, toen ayatollah Khomeini aan de macht kwam. Om een idee te geven van hoe zelfverzekerd Khomeini in zijn aanspraken was, is een anekdote wel treffend. In 1989 stuurde Khomeini een brief naar Michail Gorbatsjov, de toenmalige president van de Sovjet-Unie. Khomeini gaf in die brief aan dat het communisme had gefaald. Het zou snel worden bijgezet in de 'musea van de wereldgeschiedenis'. Khomeini raadde Gorbatsjov vervolgens aan om zich voor nieuwe spirituele bezinning niet te richten op de westerse wereld, maar op het zuiden: op Iran. Gorbatsjov zou zich niet moeten richten op de 'gevangenis van het Westen en van de Grote Satan', maar op de islam. Men kan natuurlijk zeggen: dit is allemaal grootspraak van Khomeini. Maar is dat wel juist? In ieder geval heeft de islamistische revolutie in Iran succes gehad en is het gelukt om daar een terreurheerschappij te vestigen die nu al decennialang standhoudt. Kenmerkend voor dat regime is dat men één godsdienst proclameert en die met geweld aan de gehele bevolking probeert op te dringen – eigenlijk op de manier waarop dat in Europa vóór de Franse revolutie gebeurde.

Een derde model van kerk/staat-verhoudingen – of beter gezegd religie/staat-verhoudingen – is dat van de Sovjet-Unie zelf. Hier probeerde men door middel van geweld alle godsdiensten te vernietigen. Je zou het staatsatheïsme kunnen noemen. De voorgangers van Gorbatsjov hebben dat met succes

SÉPARATION DE L'ÉGLISE ET DE L'ÉTAT

geprobeerd. Maar uiteindelijk faalden ze, zoals blijkt uit de vernederende brief die Khomeini aan Gorbatsjov stuurde.

RELIGIE ALS PRIVÉZAAK

Het is van belang dat we weer goed het verschil aangeven tussen dit staatsatheïsme en het secularisme – of zoals de

Fransen het noemen: *laïcité*. Het secularisme probeert niet de godsdienst te bestrijden, maar ten opzichte van die godsdienst een neutrale houding in te nemen. Een secularist is niet voor of tegen godsdienst; hij vindt alleen dat de staat zich daarmee niet moet inlaten. Er is een courante aanduiding voor die positie: religie is een privézaak. Nu is

Spotprent uit "Le Rire".

In Frankrijk wordt sinds 1905 met de wet de 'scheiding van kerken en van de staat' geregeld.

Het wordt zo voorgesteld alsof christenen en andere gelovigen in het openbaar niet zouden mogen laten zien dat zij gelovigen zijn. Maar dat is geen consequentie van het secularisme

10

dat op zichzelf goed, maar men dient zich wel te realiseren wat er dan bedoeld wordt met 'privé'. Confessionele schrijvers worden erg zenuwachtig van dat woord en doen voorkomen alsof het betekent dat godsdienst zich niet mag laten zien in wat men het publieke domein noemt. Een deel van de stemmingmakerij tegen het secularisme wordt op die manier ingezet: secularisten zouden mensen 'verbieden' uit te komen voor hun religieuze voorkeur. Ze zouden religie uit het publieke domein willen 'verbannen'. Het wordt zo voorgesteld alsof christenen en andere gelovigen terug zouden moeten in de schuilkerken en dat zij in het openbaar niet zouden mogen laten zien dat zij gelovigen zijn.

Maar dat is geen consequentie van het secularisme. En dat wordt ook niet bedoeld met de stelling dat godsdienst een privézaak is. Wanneer een secularist bepleit dat godsdienst een privézaak is, bedoelt hij dat godsdienst niet uit de openbare middelen moet worden betaald en dat godsdienst niet zichtbaar moet zijn in het hart van het staatsgezag. Met dat laatste wordt dan weer bedoeld dat een staatshoofd zichzelf niet moet presenteren als behorend tot een bepaalde religie. Of dat een rechter zijn toga niet met versierselen van zijn religie moet voorzien. Of dat een politieagent geen tulband moet dragen. Met andere woorden: de staat op zichzelf is niet gelovig. Maar de burgers, in de maatschappij dus, die kunnen wel gelovig zijn en mogen dat ook laten merken. In Frankrijk mogen moslima's met hoofddoeken op straat lopen, christenen met kruizen en joden met keppel-

tjes. Alleen in het hart van het staatsgezag moet zich geen andere oriëntatie manifesteren dan die op de Franse grondwet en de Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen.

Je mag het ook zo zeggen: het secularisme is gebaseerd op een scheiding van staat en maatschappij. In de maatschappij mag de religie zichtbaar zijn, maar niet in de staat. Antisecularisten vermijden de precieze terminologie van staat en maatschappij en laten die twee samenvloeien in de notie 'publiek domein'. Dat is lekker vaag. En vervolgens beweren ze dat secularisten vinden dat religie niet in het publieke domein zichtbaar moet zijn en doen ze net alsof daarmee een grote onrechtvaardigheid aan de gelovigen zou worden aangedaan. Nogmaals: ja, dat zou het zijn als religie niet in de maatschappij zichtbaar mag zijn. Maar dat zal een secularist ook niet beweren. Het gaat hem alleen om de staat.

POLITIEMAN MET KEPPELTJE?

Natuurlijk kunnen er nog steeds wel redenen zijn om bepaalde religieuze uitingen ook in de maatschappij te verbieden, maar dan hebben die verboden niet met secularisme te maken. Een eventueel boerkaverbod zou bijvoorbeeld te rechtvaardigen zijn met het argument dat niet duidelijk is dat vrouwen zonder dwang voor die kleding kiezen. De ratio van het verbod is dan: bescherming van de zwakkere partij. Of dat het aanstootgevend is voor de openbare zedelijkheid. Wat dat betreft is het lopen in een boerka paradoxaal genoeg te vergelijken met geheel naakt lopen. Maar nogmaals:

dat zijn geen redenen die iets met secularisme te maken hebben. Nu zijn er mensen – vele mensen, helaas; ja, hier schrijft een secularist – die denken dat het Franse model, het secularisme, niet wenselijk is, te rigide is, en inbreuk maakt op de godsdienstvrijheid. En zo zijn er nog een heleboel andere argumenten tegen het secularisme aan te voeren. Of liever gezegd: dat wordt gedaan. Waarom niet iedereen zijn eigen godsdienst laten belijden, ook al zijn die mensen in staatsfunctie? Het geeft toch niks, een president die christen is? Een rechter die moslim is? Een politieagent met keppeltje? Waarom zou je daar tegen zijn? Dat is pluriformiteit. We leven in een – en nu komt een sleutelwoord – multiculturele samenleving en dat moeten we koesteren. Dat koesteren heet multiculturalisme. Het is dus de tegenhanger van het secularisme, en natuurlijk helemaal van het staatsatheïsme. Mij heeft die argumentatie nooit kunnen overtuigen. Het probleem is dat men vanuit die multiculturele samenleving gemakkelijk overstapt op multiculturalisme. Maar dat zijn verschillende dingen. De multiculturele samenleving is een feit. Het secularisme is de beste ideologie om die samenleving in goede banen te sturen. Maar het multiculturalisme verscheurt de staat in een veelheid van verschillende etnisch-religieuze identiteiten – en op de lange duur ondermijnt dat de staat.

BLINDE VLEKKEN

Een belangrijk argument voor een religieus neutrale staat is dat secula-

risme en een religieus neutrale staat het beste model vormen voor samenlevingen die diepgaand verdeeld zijn over het geloof. Zoiets belangrijks als een staat moet als het ware niet afhankelijk worden gemaakt van iets dat de burgers verdeelt. Antiseclaristen nemen hun eigen geloof als vertrekpunt, constateren vervolgens dat dit het beste geloof in de wereld is, en proclameren daarop dan dat het toch mooi zou zijn wanneer dit geloof leidinggevend zou zijn voor de staat.

Multiculturalisten wijzen het secularisme af op grond van een andere blinde vlek: zij begrijpen niet dat een staat een gemeenschappelijk gedeeld geheel aan waarden nodig heeft. Ze begrijpen niet dat pluriformiteit alleen kan bestaan op basis van een aantal uitgangspunten die zelf geen deel uitmaken van de pluraliteit. ■